

**Moderná humánna geografia mesta Bratislava:
priestorové štruktúry, siete a procesy**

Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy

Ján Buček, Pavol Korec (editori)

Ján Buček, Pavol Korec (editori)

**Moderná humánna geografia mesta Bratislava:
priestorové štruktúry, siete a procesy**

Ján Buček, Pavol Korec
(editori)

Bratislava, 2013

Univerzita Komenského
Prírodovedecká fakulta
Katedra humánnej geografie a demografie

Vydanie tejto monografie bolo podporené v rámci riešenia výskumného projektu VEGA č.1/0709/11 „**Adaptabilita priestorových systémov v post-transformačnom období**“ a výskumného projektu APVV č. 0018-12 „**Humánnogeografické a demografické interakcie, uzly a kontradikcie v časopriestorovej sieti**“.

Recenzovali: doc. RNDr. Antonín Vaishar, CSc.
Mgr. Richard Pouš, PhD.

doc. RNDr. Ján Buček, CSc., prof. RNDr. Pavol Korec, CSc. – editori
Moderná humánna geografia mesta Bratislava: priestorové štruktúry, siete a procesy.
Bratislava: Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie

Bratislava 2013: Univerzita Komenského
Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie
web: www.humannageografia.sk
e-mail: khg@fns.uniba.sk

Copyright © editori a autori

Obsah tejto monografie je chránený autorským zákonom.
Editori a autori doporučujú citovanie tejto monografie podľa autorov a názvov jednotlivých kapitol.

Grafická úprava: Branislav Šprocha a Miroslava Šprochová
Návrh obálky: Vladimír Bačík
Foto na obálke: AV studio, s.r.o.
Náklad: 150 kusov
Rozsah publikácie: 345 strán / 27,95 AH
Publikácia neprešla jazykovou úpravou.

Tlač: KO & KA spol. s r.o., Tlačiareň K-PRINT, Kadnárova 102, SK - 831 06 Bratislava

ISBN: 978-80-223-3516-4

Obsah

Predslov	5
1. Poloha mesta Bratislava <i>Pavol Korec</i>	7
2. Pozícia Bratislavy a jej regiónu v regionálnej štruktúre Slovenska <i>Pavol Korec</i>	27
3. Demografický obraz Bratislavy <i>Branislav Bleha, Juraj Majo, Branislav Šprocha</i>	55
4. Bratislava - mesto narastajúcich sociálnych nerovností <i>Alena Rochovská, Miriam Miláčková, Lukáš Námešný</i>	89
5. Ekonomická báza Bratislavy, jej vývoj a perspektívy <i>Pavol Korec</i>	119
6. Inovátori vo výskume a vývoji technológií v Bratislave <i>Slavomír Ondoš, Eva Polonyová, Filip Lehocký</i>	147
7. Bratislava - najvýznamnejšie centrum mestského turizmu na Slovensku <i>Ingrid Bučeková</i>	171
8. Poloha uzla Bratislava v dopravných siet'ach <i>Marcel Horňák, Vladimír Bačík</i>	195
9. Funkčná adaptácia pôdorysu Bratislavy <i>Slavomír Ondoš</i>	229
10. Politický život Bratislavy z perspektívy jej volebného správania <i>Martin Plešivčák</i>	257
11. Priestorová organizácia miestnej samosprávy Bratislavy v teoretickom a medzinárodnom kontexte <i>Ján Buček</i>	313
O autoroch	343

Ingrid Bučeková

7. Bratislava – najvýznamnejšie centrum mestského turizmu na Slovensku

7.1 Úvod

Pojem turizmus (alebo cestovný ruch), ktorému je kapitola v kontexte Bratislavy venovaná, je definovaný rôznymi autormi a inštitúciami rôzne. Dôvodom je zložitost' pojmu, ktorého definovanie je pomerne náročné. Aj preto dodnes neexistuje jednoduchá univerzálna definícia tohto pojmu. Najvšeobecnejšie pojem turizmus zahŕňa cestovné a pobytové aktivity ľudí mimo svojho obvyklého bydliska, ktoré netrvajú dlhšie než rok a slúžia na využitie voľného času, obchodné cesty, alebo iné účely (The European Commission 2003). V skutočnosti ide o zložitejší pojem, ktorý okrem súhrnu aktivít účastníkov cestovného ruchu podľa Fialovej (2012) zahŕňa aj súhrn procesov budovania a prevádzky zariadení, ktoré tvoria infraštruktúru cestovného ruchu, vrátane súhrnu aktivít osôb, ktoré ich prevádzky zabezpečujú, ako aj aktivít súvisiacich s využívaním, rozvojom a ochranou zdrojov pre turizmus a tiež súhrnu politických a právnych aktivít a napokon súčasťou turizmu sú aj reakcie miestneho obyvateľstva aj ekosystému na všetky tieto aktivity. Ide o dynamicky rozvíjajúce sa ekonomické odvetvie, náročné na pracovnú silu.

Ako podotýka Pearce (2001) mestský turizmus sa vynoril ako významná a špecifická oblasť výskumu v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, odrážajúc rast cestovného ruchu v mestách, ako aj súvisiacich politických aktivít. Vzhľadom na inventarizačný charakter väčšiny prác zaoberajúcich sa cestovným ruchom konkrétnych miest, ako cieľovej destinácie turistov, ešte aj v osemdesiatych, dokonca aj deväťdesiatych rokoch, mnohí autori poukazujú na nedostatočnú teoreticko-metodologickú bázu geografie cestovného ruchu miest (Ritter 1985, Ashworth 1989, Pearce 1995 ai.). Pearce (2001) rovnako podotýka, že komplexita mestského turizmu bezpochyby spôsobila oneskorenie výskumu v tejto oblasti. Výskum cestovného ruchu miest si vyžaduje iné prístupy ako výskum iných sociálno-ekonomických aktivít v meste, ako je napr. priemysel. Turistická funkcia sa priamo viaže na celý rad ďalších funkcií, preto je obtiažne jednoznačne vyčleniť plochy, areály cestovného ruchu, ako je to napríklad v prípade priemyslu. Turistická funkcia je len jedna v multifunkčnom prostredí mesta, preto sa cestovný ruch nedá študovať v urbánnom priestore izolovane.

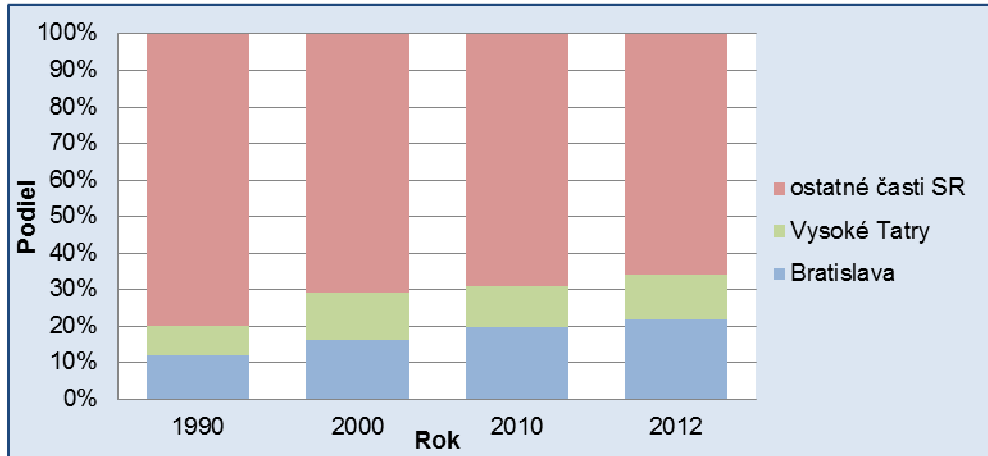
Na zložitost' a množstvo čiastkových problémov, ktoré zahŕňa problematika mestského turizmu, poukazuje vo svojich prácach Ashworth (1989, 2003, 2009) a v spoluautorstve Ashworth a Page (2010). Vo svojich prácach zdôrazňuje postupne zvyšujúci sa počet otázok, na ktoré novodobé výskumy z oblasti mestského turizmu a geografie mestského turizmu hľadajú odpovede.

Mnohí autori (napr. Kowalczyk 2005, Edwards et al. 2008 ai.) zdôrazňujú, že mesto v súčasnosti už dávno nie je len centrom kultúrno-poznávacieho turizmu, ako to bolo v minulosti predovšetkým zdôrazňované. Postupne pribúdajú rôzne ďalšie formy turizmu, ktoré sa viažu predovšetkým na urbánny priestor. Typickou formou turizmu, ktorá je napojená na mestá, ich ekonomiku a ďalšie funkcie, je služobný cestovný ruch. Rayman-Bacchus a Molina (2001) upozorňujú na nejasné hranice medzi turizmom a prácou – turistické toky medzi mestami pozostávajú ako zo služobných, tak aj rekreačných ciest. Obidve skupiny využívajú ubytovacie zariadenia na prenocovanie, ako aj návštevu kultúrnych, zábavných a nákupných zariadení. Kowalczyk (2005) pripomína, že v súčasnosti sú viaceré mestá vhodnými centrami rôznych foriem turizmu. Zdôrazňuje najmä nákupný turizmus, gastroturizmus, kongresový turizmus, zábavný turizmus (viažuci sa najmä na rôzne zábavné a tematické parky, prípadne centrá hazardných hier a pod.), kultúrny a športový turizmus. Najmä pri dvoch posledných formách autor pripomína význam nielen príslušných zariadení, ale najmä rôznych podujatí ako sú festivaly a rôzne významnejšie športové podujatia.

Vzhľadom na prezentovanú zložitosť a komplexitu mestského turizmu, v centre pozornosti kapitoly budú tri čiastkové problémy mestského turizmu Bratislavy. V stručnosti poukáže na postavenie Bratislavy v rámci turizmu Slovenska, čím sa potvrdí jeho význam ako centra nielen mestského turizmu, ale slovenského cestovného ruchu vôbec. Ďalším významným problémom, ktorému sa kapitola venuje, sú premeny a modernizácia infraštruktúry cestovného ruchu Bratislavy v post-transformačnom období. S úrovňou rozvoja infraštruktúry úzko súvisia aj niektoré konkrétne formy turizmu, ktoré sú viac alebo menej významné pre turizmus hlavného mesta Slovenska. Posledným problémom bude problematika návštevnosti Bratislavy a jeho tri aspekty – časový, teritoriálny a sezónny.

7.2 Postavenie Bratislavy v rámci Slovenska

Bratislava je už dlhodobo nielen najvýznamnejším centrom mestského turizmu na Slovensku, ale najvýznamnejším centrom turizmu vôbec, ak významnosť meriame počtom návštevníkov, ako aj počtom zahraničných návštevníkov, ktorí sa ubytujú v ubytovacích zariadeniach hlavného mesta. Bratislava posilňovala svoje prvenstvo hneď od začiatku transformačného obdobia. Kým v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia sa v Bratislave ubytovalo v priemere 10-12% všetkých účastníkov cestovného ruchu Slovenska, už v deväťdesiatych rokoch sa tento podiel zvýšil na úroveň 14-16%. Od vstupu Slovenska do Európskej únie sa pozícia Bratislavy ešte posilnila na úroveň 18-20%, v roku 2012 dosiahol tento podiel maximum, až 22% (obr. 7.1). Znamená to, že viac ako pätina účastníkov cestovného ruchu Slovenska prichádza do Bratislavy.

Obr. 7.1: Vývoj podielu ubytovaných návštevníkov vybraných centier

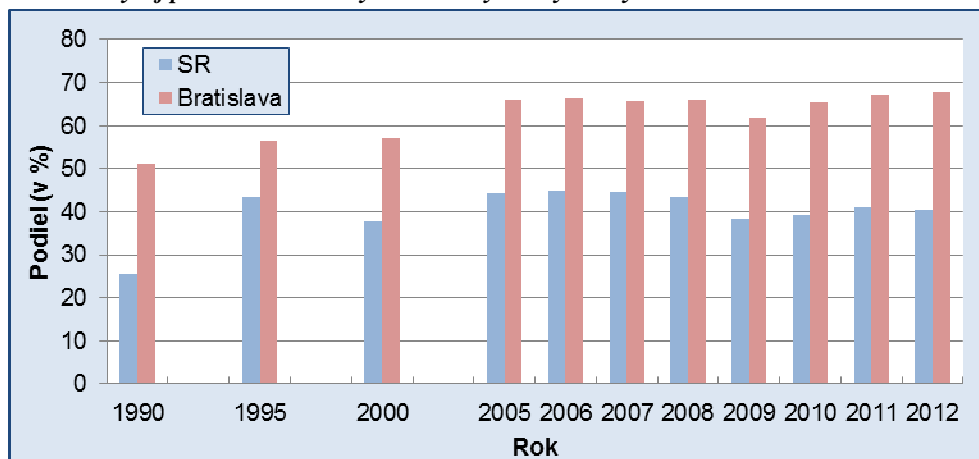
Zdroj: Federálny statistický úrad 1991, Štatistický úrad SR 2001, 2011, 2013a

Keby sme sa zamerali len na podiely zahraničných účastníkov cestovného ruchu, tam je prvenstvo Bratislavy ešte evidentnejšie. Podiely zahraničných návštevníkov sú ešte výraznejšie koncentrované. Kým v deväťdesiatych rokoch a na prelome milénia 20-25% všetkých zahraničných návštevníkov Slovenska sa ubytovalo v Bratislave, od vstupu Slovenska do Európskej únie sa tento podiel zvýšil na úroveň 28-30%. V posledných rokoch je to už viac ako tretina (33-37%). Z čoho jasne vyplýva, že v Bratislave v štruktúre návštevníkov dosahujú zahraniční oveľa vyššie podiely ako je slovenský priemer (obr. 7.2). Zatiaľ čo v Bratislave v posledných rokoch až 67-68% účastníkov cestovného ruchu prišlo zo zahraničia, celoslovenský priemer sa pohybuje okolo 40%. Výnimkou bol len rok 2009, keď bolo najvýraznejšie cítiť hospodársku krízu vo výsledkoch cestovného ruchu na celom Slovensku aj v Bratislave, čo bolo znásobené aj zavedením eura. Zavedenie eura spôsobilo pokles zahraničnej návštevnosti, najmä z krajín mimo Eurozóny. Kým celková zahraničná návštevnosť Bratislavy medziročne v r. 2009 poklesla o 23%, počty návštevníkov z Poľska a z Maďarska klesli o viac ako 30%. Vplyv zavedenia eura však výraznejšie pocítili v ostatných častiach Slovenska, priemerne totiž medziročne klesol počet návštevníkov z Poľska o viac ako 46% a z Maďarska o necelých 38%.

V prípade podielu na počte prenocovaní prvenstvo hlavného mesta nie je také jednoznačné. Dokonca dlhodobo, aj za bývalého režimu, aj v transformačnom období, najväčšie podiely dosahoval región Vysokých Tatier, ktorý je bezpochyby najvýznamnejším centrom rekreačného cestovného ruchu na Slovensku. V posttransformačnom období, od vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie, sa však podiely na počtoch prenocovaní najvýznamnejšieho centra mestského turizmu a centra rekreačného turizmu vyrovnali na úroveň 12-13%, dokonca od roku 2006 má miernu prevahu Bratislava nad regiónom Vysokých Tatier. Toto všetko súvisí s faktom, čo zdôrazňuje aj Ashworth (2009), že dĺžka trvania mestskej turistiky je kratšia ako rekreačnej. Priemerná dĺžka pobytu v mestských destináciách podľa Ashwortha (2009) trvá okolo

2 noci. Podobná je situácia aj v Bratislave, kde sa priemerná dĺžka pobytu návštevníkov dlhodobo pohybuje na úrovni okolo 2 noci. V roku 2012 to bolo 2,1 noci, čo je nižšia hodnota ako je celoslovenský priemer, ktorý sa tomto roku pohyboval na úrovni 2,9 noci.

Obr. 7.2: Vývoj podielu zahraničných zo všetkých ubytovaných návštevníkov

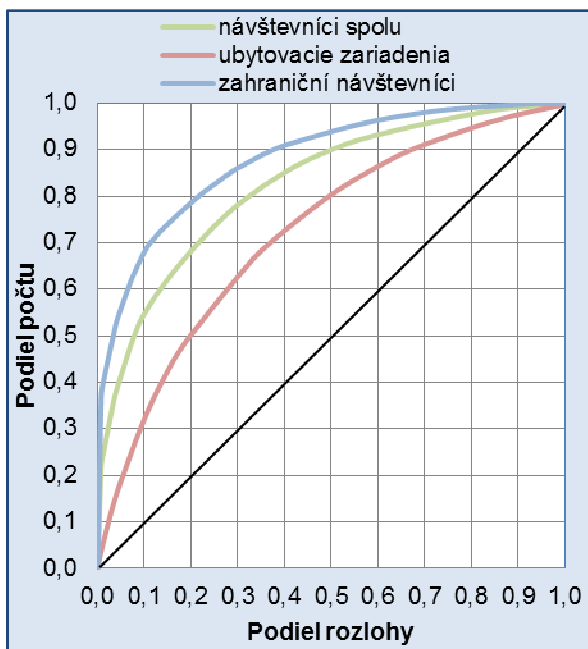
Spracované podľa údajov: Federálny štatistický úrad 1991, Štatistický úrad SR 1996, 2001, 2006 – 2012, 2013a

V porovnaní s ostatnými mestskými centrami cestovného ruchu Slovenska, je prvenstvo Bratislavy v podieloch návštevnosti ako aj v počtoch prenocovaní ešte výraznejšie. V Piešťanoch, v najvýznamnejšom centre kúpeľného cestovného ruchu, sa ubytujú v priemere 2-4% všetkých návštevníkov Slovenska a v počte prenocovaní sa ich podiel pohybuje na úrovni 5-7%. Po Bratislave druhé najvýznamnejšie centrum mestského turizmu Košice (merané výkonomi ubytovacích zariadení), podobne ako Piešťany navštevujú 3-4% všetkých účastníkov cestovného ruchu Slovenska. Podiely Košíc v počte prenocovaní sú ale prirodzene nižšie porovnávajúc s Piešťanmi, pohybujú sa na úrovni 1,5-2,5% všetkých prenocovaní Slovenska.

Tieto fakty potvrdzujú vysokú koncentráciu účastníkov cestovného ruchu na území Slovenska do niekoľkých destinácií na čele s hlavným mestom, čo z celoslovenského pohľadu nie je veľmi pozitívne zistenie. Dokazuje to aj obr. 7.3, ktorý porovnáva Lorenzovou krivkou rozmiestnenie počtu všetkých návštevníkov, zahraničných návštevníkov a počtu ubytovacích zariadení na území Slovenska podľa okresov. Bratislava a Košice figurujú v nich ako celok, vzhľadom na skutočnosť, že návštevník prichádza do Bratislavy a nie napr. do Bratislavy I. Zahraničná návštevnosť je na území Slovenska koncentrovanejšia ako celková návštevnosť, tzn. že rozloženie domácej návštevnosti na území Slovenska je rovnomernejšie. Podobný záver konštatoval aj Pearce (1995) pri porovnávaní rozmiestnenia domácej a zahraničnej návštevnosti v rôznych krajinách sveta začiatkom deväťdesiatych rokov. Okrem toho návštevnosť na území Slovenska je koncentrovanejšia ako sieť ubytovacích zariadení, ktoré návštevníci pri svojom pobyte

využívajú. Pre úplnosť treba dodať, že kým v kapacite a výkonoch ubytovacích zariadení je prvenstvo Bratislavy v r. 2012 v porovnaní so slovenskými okresmi jednoznačné, v počte ubytovacích zariadení Bratislave pripadá až štvrté miesto za okresmi Poprad, Liptovský Mikuláš a Žilina.

Obr. 7.3: Lorenzova krivka počtu návštevníkov a ubytovacích zariadení na území Slovenska podľa okresov v roku 2012

Spracované podľa údajov: Štatistický úrad SR (2013b)

7.3 Premeny infraštruktúry turizmu v post-transformačnom období

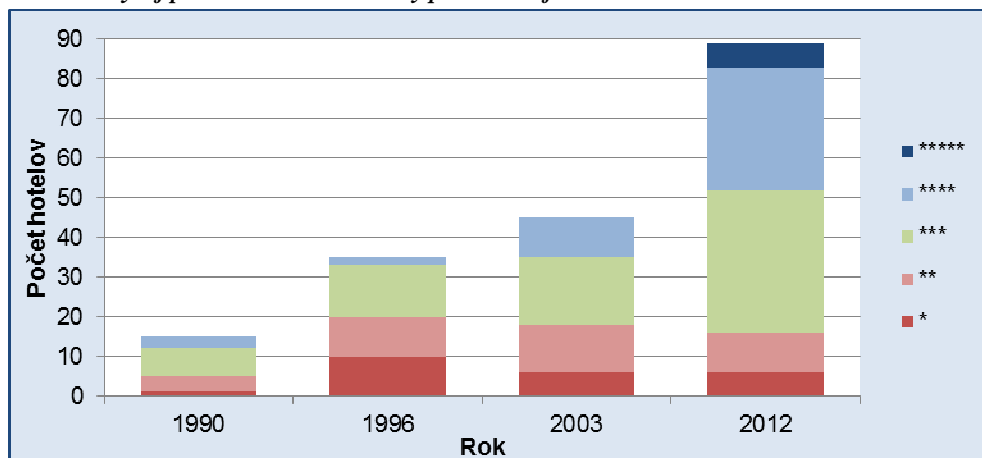
V období transformácie sa podobne ako aj v ostatných post-socialistických štátoch (Cetnarska a Kowalczyk 1995, Michalkó 1999, Cudny a Rouba 2012, ai.) začala postupná premena infraštruktúry cestovného ruchu. Transformácia v mnohých ekonomických odvetviach prebiehala na území Slovenska pomalšie ako v okolitých krajinách. Podobne tomu bolo aj v Bratislave v oblasti cestovného ruchu. Veľmi výrazné kvantitatívne, ale aj kvalitatívne zmeny sa uskutočnili aj v post-transformačnom období, po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie v roku 2004. Tento fakt veľmi výrazne a pozitívne ovplyvnil vývoj turizmu Bratislavy, predovšetkým nárastom návštevnosti, s čím úzko súvisí aj modernizácia infraštruktúry cestovného ruchu hlavného mesta.

V sieti infraštruktúry turizmu v deväťdesiatych rokoch minulého storočia boli výraznejšie a významnejšie skôr kvalitatívne zmeny – ako je formovanie súkromného vlastníctva, vznik nových typov zariadení (či už ubytovacích, stravovacích, ale aj obchodných a pod.), ako aj pomalý a postupný vstup zahraničných spoločností (ktorý je ale viac typický pre posttransformačné obdobie). Samozrejme to znamenalo aj kvantitatívny

rozmach, ktorý je ale v mnohých prípadoch výraznejší v post-transformačnom období po vstupe Slovenska do Európskej únie. Najvýraznejšie badateľné to je v sieti stravovacích zariadení, ktorých bolo v roku 1989 na území Bratislavy 605 (Kráľovicsová a Otrubová 1997). Do roku 2000 ich pribudlo podľa údajov ŠÚ SR 120, začiatkom nového milénia v rokoch 2000-2009 bol však ich absolútny prírastok až 845 zariadení, čím vzrástol ich celkový počet na 1570.

Podobne sa vyvíjala aj sieť ubytovacích zariadení podľa oficiálnych údajov ŠÚ SR. Kým v rokoch 1990-2000 absolútny prírastok 41 zariadení znamenal nárast z 19 na 60, v nasledujúcom období 2000-2012 ich pribudlo až 76, čím sa zvýšil ich celkový počet na 136. V deväťdesiatych rokoch vznikli viaceré nové typy ubytovacích zariadení hotelového typu, ktoré tu dosiaľ chýbali, najmä penzióny, botely a jednoduchšie menej komfortné hotely z bývalých robotníckych ubytovní (Bučeková 1999). Podobne začali vznikať aj turistické ubytovne, ktoré v súčasnosti už nahradili tzv. hostely a rôzne možnosti ubytovania na súkromí. Stále si však významný podiel z celkového počtu ubytovacích zariadení, ale najmä ich kapacity, udržiavajú hotely, ktoré sú pre mestský cestovný ruch najtypickejšími ubytovacími zariadeniami. Kým v roku 1990 ich bolo podľa oficiálnych údajov ŠÚ SR 15, do roku 2012 vzrástol ich počet na 89 (podľa vlastného výskumu) (obr. 7.4). Výrazný nárast ich počtu bol v prvej polovici deväťdesiatych rokov, keď vzrástol ich počet z 15 na 38 (podľa MS SŠÚ v hlavnom meste SR Bratislave 1993, KS ŠÚ SR v Bratislave 1997). Potom nasledovalo obdobie stagnácie, ktoré vystriedal významný nárast po vstupe Slovenska do Európskej únie - zo 45 na 89 v rokoch 2003-2012 (podľa vlastného výskumu).

Obr. 7.4: Vývoj počtu hotelov Bratislavy podľa komfortnosti

Zdroj: MS SŠÚ v hlavnom meste Bratislave 1991, KS ŠÚ SR v Bratislave 1997, vlastná databáza

Kvalitatívne zmeny v infraštruktúre cestovného ruchu však pokračujú aj v post-transformačnom období neustálou modernizáciou zariadení a so zvýšeným záujmom zo strany zahraničných spoločností. V deväťdesiatych rokoch minulého storočia bol v sieti stravovacích zariadení badateľný najmä nárast zariadení rýchleho občerstvenia (tzv.

„fast food“-ov), pizzerií a čínskych reštaurácií. Jednou z prvých gastronomických zahraničných spoločností na Slovensku bol McDonald, ktorý otvoril v Bratislave svoju prvú reštauráciu v roku 1996 a koncom roka 2012 ich bolo na území hlavného mesta už 12. V posledných rokoch však v Bratislave je badateľný trend rozširovania aj kvalitnejších prémiových reštaurácií. Ako príklady možno uviesť bývalú reštauráciu Camouflage (v r. 2012 bola zatvorená), reštauráciu Le Monde, ázijskú reštauráciu Fou Zoo alebo hotelovú reštauráciu Albrecht. Všetky spomínané patria podľa rebríčka časopisu Trend medzi najlepšie reštaurácie Slovenska (Trend 2013). V priestorovej štruktúre stravovacích zariadení ostáva stále najvýznamnejším priestorom lokalizácie centrum mesta. Aj v Bratislave sa objavuje aj nový typ lokalizácie stravovacích zariadení na území mesta – v priestoroch nákupných centier a v ich blízkosti, na ktorý poukázali vo svojom výskume Kaczorek a Kowalczyk (2003).

V sieti ubytovacích zariadení sa modernizácia prejavuje v prvom rade zvyšovaním komfortnosti siete hotelov. Zvyšuje sa podiel komfortnejších hotelov. Kým v rokoch 1990 a 2003 štruktúra hotelov podľa komfortnosti Bratislavy bola takmer identická (okolo 60% hotelov malo tri a viac hviezdíčiek), v posledných rokoch sa štruktúra menila v prospech komfortnejších hotelov (obr. 7.4). V roku 2012 už viac ako 82% hotelov Bratislavy malo tri a viac hviezdíčiek. Výrazne sa zvýšil podiel štvor- a päťhviezdičkových hotelov z 20% (v r. 1990 aj v r. 2003) na 41% v roku 2012. Pribudol segment luxusných hotelov, ktoré dovtedy v hlavnom meste absentovali. Prvý bratislavský päťhviezdičkový hotel bol otvorený v roku 2007 (hotel Arcadia). V roku 2012 ich bolo už 6 a všetky sú lokalizované v centre mesta, na území mestskej časti Bratislava - Staré Mesto. Zvyšovanie podielu komfortnejších hotelov znamená nielen nárast kvality služieb, ale najmä ich rozsahu. Najmä v komfortnejších bratislavských hoteloch sú v súčasnosti samozrejmosťou kongresové služby, wellness služby, ako aj rôzne biznis služby, ktoré sa pred rokom 1990 vyskytovali len ojedinele a aj v deväťdesiatych rokoch pribúdali veľmi pomaly. V Bratislave v súčasnosti neexistuje ani jeden štvor- a päťhviezdičkový hotel, ktorý by neponúkal svojim návštevníkom kongresové, alebo aspoň rokovacie priestory. Podobne v sieti najkomfortnejších hotelov je v súčasnosti už veľmi rozšírené aj spektrum rôznych fitness a wellness služieb.

V posledných rokoch neustále narastá záujem zahraničných hotelových spoločností o Bratislavu. Kým v roku 1990 bol v Bratislave jediný hotel zahraničnej spoločnosti (hotel Forum, otvorený koncom roku 1988, patril pod hotelovú spoločnosť InterContinental), do roku 2000 ich počet pomaly vzrástol na 4 hotely 4 spoločností (okrem spomínaného Forumu, Danube hotel patril pod Meydan Hotels, Holiday Inn pod InterContinental a Best Western West pod spoločnosť Best Western). Internacionalizácia siete hotelov prebiehala oveľa intenzívnejšie v post-transformačnom období. V roku 2012 už malo zastúpenie v Bratislave 14 väčších aj menších zahraničných spoločností spolu s 18 hotelmi (tab. 7.1). Všetky hotely sú komfortnejšie, patria do strednej až luxusnej triedy, s prevahou prvotriednych hotelov (****). Veľká väčšina z nich je lokalizovaných na území Bratislavy - Starého Mesta. Zahraničné spoločnosti majú hotely ešte v ďalších dvoch mestských častiach – v Bratislave - Ružinov a v Bratislave - Novom

Meste. Stále je však zastúpenie zahraničných hotelových spoločností na území Slovenska, aj jeho hlavného mesta, slabšie ako v okolitých krajinách. Ako príklad možno uviesť zastúpenie 10 najväčších hotelových spoločností sveta. V roku 2012 je z 10 najväčších hotelových spoločností sveta prítomných v Bratislave len 6, zastúpených desiatimi hotelmi. Kým v metropolách ostatných krajín V4 už v roku 2010 bolo ich zastúpenie vyššie - v Prahe bolo prítomných 9 spoločností zastúpených 34 hotelmi, v Budapešti 8 s 33 hotelmi a vo Varšave 7 s 21 hotelmi (Korec a Bučeková 2012).

Tab. 7.1: Zastúpenie zahraničných hotelových spoločností v Bratislave v roku 2012

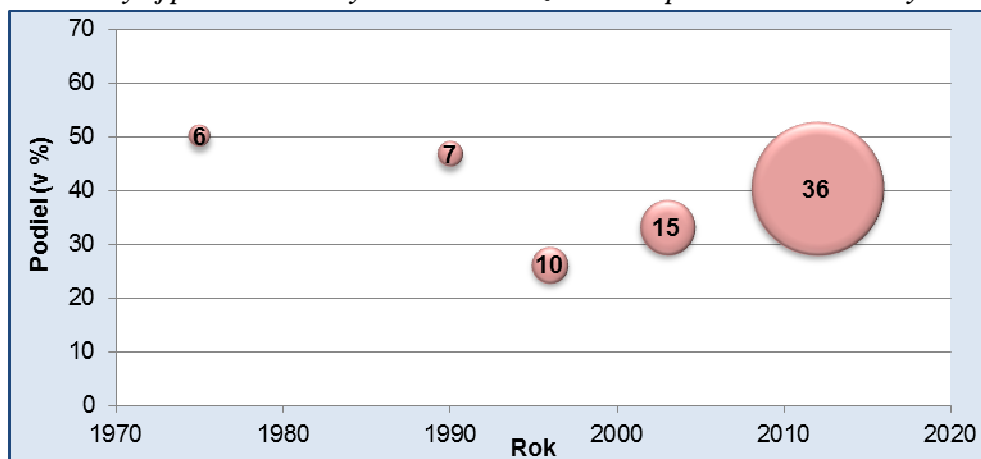
Hotelová spoločnosť	Pôvod	Značka	Trieda	Počet hotelov	Mestská časť
InterContinental	GB	Crowne Plaza (ex Forum)	****	1	Staré Mesto
		Holiday Inn	****	1	Ružinov
Accor	F	Ibis	***	1	Staré Mesto
		Mercure	****	1	Staré Mesto
Rezidor/Carlson	USA	Radisson Blu	****	1	Staré Mesto
		Park Inn	****	1	Staré Mesto
Best Western	USA	Best Western	****	2	Staré Mesto / Nové Mesto
Starwood	USA	Sheraton	*****	1	Staré Mesto
Hilton	USA	DoubleTree by Hilton	****	1	Nové Mesto
Kempinski	CH	Kempinski	*****	1	Staré Mesto
Falkensteiner	A	Falkensteiner	****	1	Staré Mesto
Austria Trend	A	Austria Trend	****	1	Staré Mesto
Vienna International	A	Chopin	***	1	Ružinov
NH Hoteles	S	NH	****	1	Ružinov
Abba Hotels	S	Abba	****	1	Staré Mesto
MaMaison	CZ	MaMaison	****	1	Staré Mesto
EuroAgentur	CZ	EA (Art Hotel William)	****	1	Staré Mesto

Zdroj: vlastná databáza

V post-transformačnom období sa opäť objavujú zmeny v priestorovej štruktúre siete ubytovacích zariadení, najmä hotelov. Najvýznamnejším lokalizačným faktorom hotelov na území miest je podľa štúdií, ktoré sa zaoberajú lokalizáciou hotelov na území miest, práve centrum mesta, či už historické, alebo obchodno-administratívne (napr. Ashworth 1989, Pearce 1995, Egan a Nield 2000, Kowalczyk 2001, Shoval 2006, Urtasun a Gutiérrez 2006 a mnohé iné). Kým v niektorých predchádzajúcich prácach (Bučeková 1999, 2001, 2007, 2009) sa pri priestorovej analýze siete hotelov zdôrazňuje proces dekoncentrácie na území Bratislavy, v súčasnosti opäť narastá význam centra mesta pre lokalizáciu hotelov (obr. 7.5). V roku 1975 bola polovica všetkých hotelov Bratislavy na území Bratislavy - Starého Mesta, do roku 1990 klesol tento podiel na úroveň necelých 47%. Tieto čísla dokazujú veľmi vysokú priestorovú koncentráciu hotelov na území centrálnej mestskej časti hlavného mesta. Najvýraznejšie sa procesy priestorovej dekon-

centrácie prejavovali v prvej polovici deväťdesiatych rokov. Do roku 1996 klesol podiel Bratislavy - Starého Mesta na celkovom počte hotelov Bratislavy na štvrtinu. Podobné procesy dekoncentrácie boli identifikované aj na území Prahy (Kot a Kowalczyk 1997, Kowalczyk 2004) a Varšavy (Kowalczyk a Szkup 2004). Po niekoľkých rokoch stagnácie hotelovej siete Bratislavy koncom deväťdesiatych rokov minulého storočia a na začiatku milénia, po vstupe Slovenska do Európskej únie nastala ďalšie fáza jej výraznejšieho kvantitatívneho rozvoja (Korec a Bučeková 2012). Postupne narastá nielen počet hotelov Bratislavy, ale opäť rastie aj podiel hotelov, ktoré sú lokalizované práve v centrálnej časti Bratislavy. V roku 2012 už viac ako 40% zo všetkých hotelov Bratislavy je lokalizovaných práve na území Bratislavy - Starého Mesta. Rýchlejší nárast počtu hotelov na území Bratislavy - Starého Mesta dokazuje aj tempo rastu. Kým tempo rastu počtu bratislavských hotelov v rokoch 2003-2012 predstavuje 197%, na území Bratislavy - Starého Mesto je to v tom istom období až 240%. Podobný rast podielu centrálnych častí mesta na celkovom počte hotelov, ale ešte koncom deväťdesiatych rokov, konštatujú aj Dökmeci Balta (1999) na území Istanbulu a McManus (2001) na území Dublinu. Komfortnosť hotelov Bratislavy - Starého Mesta taktiež prevyšuje úroveň komfortnosti celého mesta, nachádzajú sa tu všetky päťhviezdičkové hotely a až 58% všetkých štvorhviezdičkových hotelov hlavného mesta. Na území Bratislavy - Starého Mesta nie je ani jeden jedno- a dvojhviezdičkový hotel. Na rozdiel napríklad od Madridu, kde aj v historickom centre sa vyskytujú budget hotely, ako to konštatujú vo svojej práci Urtasun a Gutiérrez (2006).

Obr. 7.5: Vývoj podielu Bratislavy - Starého Mesta z celkového počtu hotelov Bratislavy

Pozn.: Veľkosť krúžku znázorňuje absolútny počet hotelov v Starom Meste

Zdroj: Otrubová 1977, MS SŠÚ v hlavnom meste Bratislave 1991, KS ŠÚ SR v Bratislave 1997, vlastná databáza

Veľké rezervy má nielen Bratislava, ale aj celé Slovensko, stále v kongresovom turizme. Podľa rankingov ICCA (2013) sa v počte uskutočnených kongresov v roku 2012 Slovensko s 32 kongresmi umiestnilo na 57. mieste ďaleko za Rakúskom (11. miesto) a

Poľskom (25. miesto) ale aj Maďarskom (32. miesto) a Českom (31. miesto). V tomto rebríčku pred Slovenskom sú aj také krajiny ako je Indonézia, Uruguaj, Rumunsko, Filipíny, Ekvádor, Vietnam ai. Pozícia Bratislavy v rebríčku miest podľa toho istého materiálu (ICCA 2013) je ešte horšia. So 17 kongresmi v roku 2012 sa umiestnila na 134. mieste. Metropoly okolitých krajín dosiahli oveľa lepšie umiestnenie. Viedeň je so 195 kongresmi na prvom mieste a v prvej päťdesiatke sa umiestnili aj Praha, Budapešť a Varšava (tab. 7.2). Aj v komparatívnej analýze Bárta (2011) sú kongresové kapacity Bratislavy v porovnaní s metropolami Rakúska aj Maďarska na úrovni cca 20%. V súčasnosti už viaceré hotely ponúkajú kongresové priestory s kapacitou niekoľko sto miest. Najväčšia kongresová sála Bratislavy v roku 2012 bola kongresová sála novootvoreného hotela Saffron s kapacitou 550 miest divadelným sedením. Okrem toho tento hotel disponuje ďalšími siedmimi rokovacími a kongresovými priestormi s kapacitou od 6 do 150 miest. Stále však v Bratislave chýba priestor pre uskutočnenie väčších kongresov pre 600 a viac účastníkov.

Tab. 7.2: Pozícia vybraných miest v svetovom rebríčku podľa počtu kongresov v roku 2012

Mesto	Poradie v rebríčku ICCA	Počet uskutočnených kongresov
Viedeň	1.	195
Praha	11.	112
Budapešť	20.	98
Varšava	49.	46
Krakov	58.	39
Bukurešť	85.	28
Bratislava	134.	17

Zdroj: ICCA 2013

V Bratislave zatiaľ lukratívny kongresový cestovný ruch nahrádza výstavníctvo a veľtrhy. Výstavný areál Incheba Expo je bezpochyby lídrom v slovenskom výstavníctve, určitým konkurentom je len výstavisko Agrokomplex v Nitre (Krogmann 1999). Incheba poskytuje najväčšie kryté výstavné plochy na Slovensku. K dispozícii má 60 tisíc m² krytých plôch, 40 tisíc m² plôch na voľnom priestore a 4500 parkovacích miest. Pre porovnanie Agrokomplex v Nitre disponuje asi 40 tisíc m² krytej výstavnej plochy a 50 tisíc m² voľnej výstavnej plochy. V priestoroch Incheby je organizovaných najviac veľtrhov a výstav na Slovensku. Ročne sa ich tu realizuje viac ako 40, z ktorých viaceré majú medzinárodný význam. V Incheba Expo sa realizuje približne 30% všetkých veľtrhov a výstav na Slovensku (Podhorná 2009). Veľtrhy a výstavníctvo treba jednoznačne považovať za dôležitý stimul rozvoja turizmu v Bratislave.

Bratislava ponúka svojim návštevníkom aj množstvo predpokladov pre rozvoj rekreačného a najmä kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu. V počte múzeí, galérií a divadiel sa hlavnému mestu nevyrovná žiadne iné mesto na Slovensku. Najväčšia koncentrácia týchto zariadení je v historickom centre mesta. Nachádza sa tu Historické múzeum, Prírodovedné múzeum, Múzeum mesta Bratislavy, Slovenská národná galéria,

Galéria mesta Bratislavy a iné. Vo viacerých stredovekých palácoch v centre mesta sú umiestnené umelecké galérie, napr. v Mírbachovom paláci, Pálffyho paláci i v iných. Čoraz väčší význam pre cestovný ruch Bratislavy majú rôzne organizované podujatia a festivaly, na ktoré sa viaže zážitkový turizmus. Najvýznamnejším kultúrno-spoločenským podujatím podľa Matlovičovej et al. (2009), ktoré každoročne pritiahne viac ako 100 tisíc návštevníkov, je Kultúrne leto a Hradné slávnosti. Ide o medzinárodné podujatie trvajúce tri mesiace, na ktorom vystupuje približne 4000 umelcov z takmer 20 krajín sveta. Viacero autorov zdôrazňuje neustále narastajúci význam festivalov pre rozvoj turizmu (napr. Gold a Gold 2005, Cudny 2013, Cudny a Stanik 2013 ai.) Medzi najprestížnejšie medzinárodné festivaly na Slovensku (Matlovičová et al. 2009) patria Bratislavské hudobné slávnosti, ktoré sú zároveň jediným slovenským podujatím zaregistrovaným v rámci Európskej asociácie festivalov EFA so sídlom v Bruseli, na ktorých počas dvoch týždňov odznie okolo 25 symfonických a komorných koncertov. V posledných rokoch sa vďaka niekoľkým ďalším atraktívnym podujatiam, akými sú napr. bratislavské korunovačné slávnosti, vianočné trhy, silvestrovská noc, rekonštrukcia napoleonských vojen a pod. v Bratislave významne zlepšila aj „ponuka“ otvorených kultúrno-poznávacích a zábavných podujatí. Tieto podujatia sú hojne navštevované nielen domácimi, ale aj zahraničnými turistami. Napriek tomu však treba konštatovať, že v Bratislave v tejto oblasti stále sú rezervy, čo limituje možnosti zvýšenia počtu domácich i zahraničných návštevníkov.

Výraznejšie sa rozšírila ponuka športových zariadení, z ktorých viaceré majú veľký vplyv aj na turizmus Bratislavy. Najmä v post-transformačnom období sa zmenila aj pozícia športových a športovo-rekreačných zariadení. Pred rokom 1989 tieto zariadenia podporovali rozvoj turizmu v Bratislave len minimálne, boli napr. faktorom lokalizácie viacerých ubytovacích zariadení, najmä hotelov. V minulosti boli s turizmom v Bratislave spojené vlastne len vodné plochy (jazero Zlaté piesky), zimný štadión a futbalové štadióny, kde sa odohrávali medzinárodné futbalové zápasy. V súčasnosti je ponuka športových a športovo-rekreačných zariadení oveľa pestrejšia a takisto aj vplyv týchto zariadení na rozvoj turizmu je dnes oveľa významnejší. Z najdôležitejších zariadení tohto typu treba menovať Zimný štadión Ondreja Nepelu (Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji v roku 2011, Majstrovstvá sveta v hokejbale v r. 2011, pravidelné hokejové stretnutia Slovanu v rámci KHL od r. 2012, niekoľko umeleckých predstavení na ľade ročne a iné), Areál vodných športov Divoká voda na Dunaji v Čunove (Majstrovstvá sveta vo vodnom slalome 2011, každoročne preteky svetového pohára a iné), Národné tenisové centrum (ženský turnaj úrovne WTA, mužský turnaj úrovne challenger, stretnutia mužov v Davisovom pohári, stretnutia žien vo Fed Cup-e, pravidelné využívanie haly na hudobné koncerty a iné), Bowlingové národné centrum (Bratislavská bowlingová liga) a ďalšie. Najmä mnohé spomínané ale aj iné športové podujatia tvoria dobrý základ pre rozvoj športového turizmu v Bratislave.

Okrem toho sa od začiatku nového milénia zmodernizovala aj sieť obchodných zariadení, keď ju rozšírilo viacero nákupných centier druhej a tretej generácie, ktoré zvýšili potenciál Bratislavy ako centra nákupného cestovného ruchu. Na pretrvávajúci význam

nákupného turizmu nielen na území miest upozorňujú okrem iného Michalkó (2004), Timothy (2005) ai. V poslednom desaťročí sa stala Bratislava najvýznamnejšou koncentráciou nákupných centier Slovenska. Práve v hlavnom meste je najviac nákupných centier tretej generácie, ktoré je možno považovať za polyfunkčné službové, nákupné, spoločenské aj zábavné centrá. Zo 45 nákupných centier Slovenska v r. 2010 bolo až 10 na území Bratislavy, z toho polovica boli nákupné centrá tretej generácie (Spodná 2010). Stávajú sa tak významnými miestami trávenia voľného času nielen obyvateľov mesta, ale aj jednodňových turistov, ako to na príklade Prešova konštatovali Mitríková et al. (2012). Tento fakt predurčuje Bratislavu aj za centrum nákupného turizmu nielen v rámci Slovenska, ale i v širšom medzinárodnom priestore. Dominujú jednodňoví návštevníci najmä zo širšieho okolia Bratislavy. Na vysoký podiel nákupov v motivácii jednodňových turistov upozorňujú aj Michalkó a Rátz (2006). Najväčšiu spádovú oblasť má rozlohou a šírkou ponuky najväčšie nákupné centrum Slovenska Avion Shopping Park (Spodná 2010), lokalizované vo východnej časti Bratislavy s dobrou dopravnou dostupnosťou (nachádza sa v tesnej blízkosti diaľnice a je k nemu vybudovaný diaľničný privádzač). Avion Shopping Park je atraktívne aj kvôli lokalizácii predajne nábytku švédskej siete IKEA, ktorá je jediná na Slovensku. Pomerne veľké spádové oblasti majú aj ďalšie nákupné centrá Aupark v Bratislave - Petržalke, Eurovea Galleria v Bratislave Starom Meste, Polus City Center a Shopping Palace v severovýchodnej časti mesta. Do týchto centier smerujú jednak domáci bratislavskí návštevníci, jednak návštevníci z ostatného územia Slovenska, ale aj zahraniční návštevníci najmä z Českej republiky a priľahlých oblastí Maďarska a Rakúska.

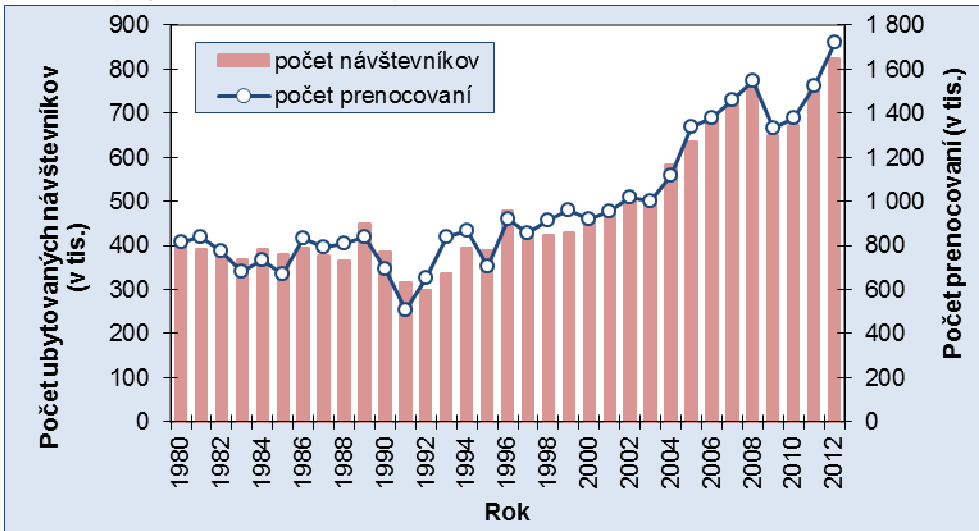
Bratislava je jednoznačne najvýznamnejším centrom služobného cestovného ruchu na Slovensku. Súvisí to najmä s faktom, že ide o mesto sústreďujúce kľúčové inštitúcie verejného ako aj privátneho sektoru na Slovensku, vrátane univerzitných a vedeckovýskumných inštitúcií. Okrem toho významnú pozíciu má v hlavnom meste aj spomínaný výstavnícky cestovný ruch a čiastočne aj kongresový. Z pohľadu turizmu má Bratislava aj charakter mesta nazývaného „city breaks“ (jedná sa spravidla o víkendový pobyt v mestských hoteloch spojený s návštevou kultúrnych predstavení, múzeí, galérií, iných pamiatok a pozoruhodností a s výletmi do okolia, prípadne oddychovú formu turizmu spojenú s prehliadkou mesta a návštevou miestnych reštaurácií a kaviarní), čo čiastočne zaplňa hotely v Bratislave cez víkend. Podobne je Bratislava miestom jednodňových výletov/zastávok návštevníkov prichádzajúcich predovšetkým z Viedne. Okrem toho je aj pravidelnou jednodňovou zastávkou pre turistov plaviacich sa po Dunaji. Pomerne veľký počet návštevníkov Bratislavy predstavujú aj jednodňoví účastníci nákupného cestovného ruchu, realizovaného najmä cez víkendy.

7.4 Návštevnosť - jej časové, sezónne a teritoriálne aspekty

Od začiatku milénia pozorujeme v Bratislave postupný nárast počtu návštevníkov (obr. 7.6). Keďže dĺžka ich pobytu sa nemení, priamo úmerne s ním narastá aj celkový počet

ich prenocovaní. V osemdesiatych rokoch minulého storočia bol počet návštevníkov Bratislavy relatívne stabilný, pohyboval sa od 370 tisíc do 450 tisíc. Začiatok deväťdesiatych rokov, tj. prvé roky transformácie, sa vyznačovali prudkým poklesom návštevnosti hlavného mesta Slovenska. Toto obdobie vystriedal pomalý nárast až do roku 1996. V tomto roku sa tu ubytovalo vyše 479 tisíc návštevníkov. Podobne ako vo vývoji siete ubytovacích zariadení, aj v návštevnosti bola druhá polovica deväťdesiatych rokov obdobím stagnácie. Obdobie stagnácie vystriedalo najpozitívnejšie obdobie vo vývoji návštevnosti hlavného mesta v celom sledovanom období. V post-transformačnom období, od vstupu Slovenska do Európskej únie v roku 2004, každoročne počet návštevníkov Bratislavy pribúda. Výnimkou bol už spomínaný rok 2009, v ktorom bol zaznamenaný najväčší medziročný pokles návštevnosti. Doterajšie maximum návštevnosti dosiahla v roku 2012, keď sa v hlavnom meste ubytovalo vyše 820 tisíc návštevníkov na viac ako 1,7 milióna nocí.

Obr. 7.6: Vývoj návštevnosti Bratislavy

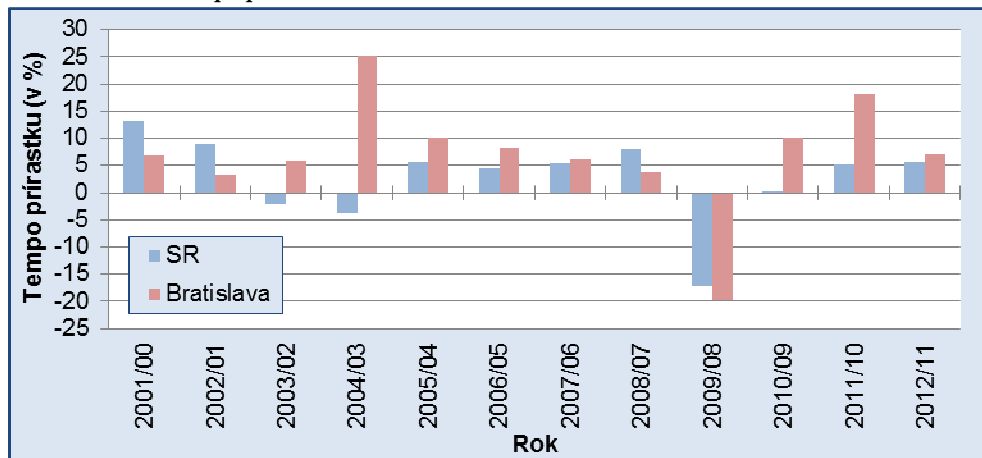

Zdroj: MS ŠŠÚ v hlavnom meste Bratislave 1981-1996, KS ŠÚ SR v Bratislave 1997-2013

Trend vo vývoji návštevnosti Bratislavy sa dá hodnotiť pozitívnejšie ako celoslovenský trend (obr. 7.7). Kým v rokoch 2003-2004 počet návštevníkov Slovenska klesal, v hlavnom meste naopak pribúdali medziročne o 5% (2003) a 25% (2004). Bratislava ťažila najmä z rýchlo rozvíjajúceho sa služobného zahraničného turizmu, keď so vstupom do EÚ sa rozbiehalo množstvo zahraničných projektov. Bolo to obdobie, keď existujúca hotelová kapacita hlavného mesta, vďaka rýchlo rastúcej návštevnosti, počas pracovného týždňa nestačila. To spôsobilo, že v rokoch 2004-2005 bola cena porovnateľnej hotelovej izby v Bratislave drahšia ako v Prahe, v Budapešti, ba aj vo Viedni. Následkom tejto skutočnosti sa rozmohla výstavba nových hotelov v Bratislave

a v priebehu deviatich rokov sa počet hotelov zdvojnásobil (obr. 7.4). Viacero ďalších v tom čase ohlásených a rozbehnutých projektov sa nedokončilo, resp. výraznejšie meškali s otvorením oproti pôvodným plánom (napr. hotel Abba Bratislava), pod tlakom veľkej konkurencie novootváraných hotelov. Naopak krízu hlavné mesto pocítilo výraznejšie ako zvyšok Slovenska. Už v roku 2008 bol nárast návštevnosti v Bratislave nižší ako celoslovenský priemer. V roku 2009, v ktorom bol v novom miléniu najvýraznejší prepád vo výkonoch cestovného ruchu, návštevnosť hlavného mesta poklesla až o pätinu, kým celoslovenská len o 17%. Na druhej strane treba zdôrazniť, že od roku 2010 opäť návštevnosť hlavného mesta rastie každoročne rýchlejšie ako celoslovenská. V roku 2011 vzrástol počet návštevníkov Slovenska medziročne o 5%, ale v hlavnom meste v tom istom roku bol zaznamenaný medziročný nárast až o 18%. To má samozrejme za následok neustále rastúci podiel Bratislavy na výkonoch cestovného ruchu Slovenska a stále vyššiu koncentráciu na území Slovenska a rastúci význam Bratislavy ako centra cestovného ruchu. Pomerne veľkú zásluhu na nestále rastúcej návštevnosti majú v súčasnosti okrem služobných ciest aj účastníci ďalších foriem turizmu, ktorých význam na území Bratislavy postupne rastie.

Obr. 7.7: Ročné tempá prírastku návštevnosti

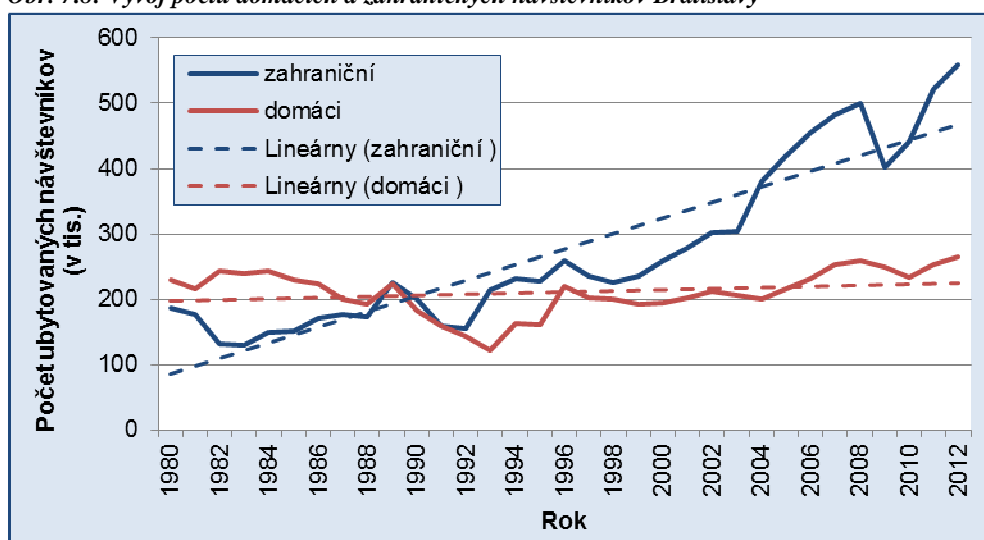
Spracované podľa údajov: Štatistický úrad SR (2001-2012, 2013a)

Keď však hovoríme o pozitívnom trende vývoja, treba zdôrazniť, že rozdielny je trend vývoja domácej a zahraničnej návštevnosti (obr. 7.8). Vývoj domácej návštevnosti charakterizuje dlhodobá stagnácia na úrovni okolo 200 tisíc. Mierne minimum bolo zaznamenané v prvej polovici deväťdesiatych rokov (v r. 1993 sa v Bratislave ubytovalo niečo vyše 122 tisíc Slovákov - bol to prvý rok existencie samostatného Slovenska). Naopak maximum bolo v roku 2012 na úrovni 265 tisíc, čo rozhodne nemožno považovať za dostatočný objem domáceho turizmu na území hlavného mesta.

O to pozitívnejší je trend vývoja zahraničnej návštevnosti (obr. 7.8), ktorá v roku 2012 zaznamenala svoje dlhoročné maximum, na úrovni 558 tisíc. Treba poznamenať, že počet zahraničných návštevníkov na území hlavného mesta v sledovanom období, je

oveľa variabilnejší ako počet domácich návštevníkov. Najnižšiu hodnotu zahraničná návštevnosť od roku 1980 dosiahla v roku 1983, keď počet zahraničných návštevníkov Bratislavy nedosiahol ani hodnotu 130 tisíc. Od roku 1990 najnepriaznivejší počet zahraničných bol v roku 1992 (154 tisíc). Bol to posledný rok, keď medzi zahraničných neboli zarátaní aj návštevníci z Česka. Od tohto obdobia je celkový trend vývoja zahraničnej návštevnosti rastúci, až na dva krátkodobé poklesy. V druhej polovici deväťdesiatych rokov bola zaznamenaná stagnácia až pokles cestovného ruchu, čo bolo čiastočne spôsobené nestabilnou politickou situáciou na Slovensku v období tzv. „mečiarizmu“. Druhý pokles v roku 2009 bol spôsobený už spomínanou svetovou krízou a znásobený zavedením eura na Slovensku.

Obr. 7.8: Vývoj počtu domácich a zahraničných návštevníkov Bratislavy

Zdroj: MS SSÚ v hlavnom meste Bratislave 1981-1996, KS ŠÚ SR v Bratislave 1997-2013a

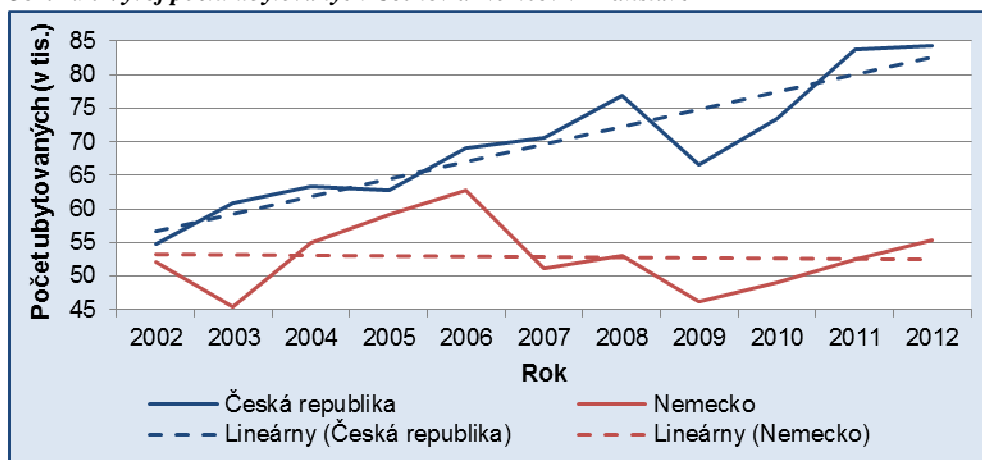
Takýto vývojový trend mal za následok zmenu v celkovej štruktúre návštevníkov Bratislavy v prospech zahraničných. Kým v roku 1980 len 44% návštevníkov Bratislavy prišlo zo zahraničia, v roku 1990 to bolo viac ako 51% a v roku 2012 podiel zahraničných návštevníkov dosiahol už takmer 68% (obr. 7.2). Ekonomický prínos zahraničných návštevníkov Bratislavy je ešte významnejší. Keď vychádzame z tržieb ubytovacích zariadení, ktoré v tomto roku dosiahli v hlavnom meste úroveň 62,8 mil. eur, necelých 75% z tejto sumy tu nechali práve návštevníci zo zahraničia. To súvisí v prvom rade s tým, že zahraniční návštevníci uprednostňujú komfortnejšie a teda aj drahšie ubytovacie zariadenia. Napríklad v roku 2012 zo 61 tisíc ubytovaných v päťhviezdičkových hoteloch až 85% tvorili zahraniční. Podobná bola aj štruktúra ubytovaných vo štvorhviezdičkových hoteloch, kde zahraniční tvorili 82%. Naopak v jedno- a dvojhviezdičkových hoteloch až 55% tvorili návštevníci zo Slovenska.

Od roku 1993 medzi zahraničných návštevníkov patria aj hostia z Českej republiky, ktorí dlhodobo patria k najpočetnejším zo všetkých zahraničných hostí. Ich počet

v Bratislave dosiahol v roku 2012 maximum, keď sa ich tu ubytovalo viac ako 84 tisíc. Napriek evidentne rastúcemu trendu počtu návštevníkov z ČR za posledných desať rokov (obr. 7.9), ich podiel na celkovej zahraničnej návštevnosti klesá. Kým na začiatku milénia tvorili približne pätinu všetkých zahraničných, od vstupu Slovenska do Európskej únie tento podiel klesol na 15-16% a na tejto úrovni sa udržuje dodnes. Znamená to, že ešte rýchlejšie pribúdali zahraniční návštevníci z iných krajín.

Druhou najpočetnejšou skupinou medzi zahraničnými návštevníkmi sú dlhodobo Nemci. To je pochopiteľné vzhľadom na silnú ekonomickú previazanosť malej slovenskej ekonomiky na najsilnejšiu ekonomiku Európskej únie, vrátane napr. lokalizácie závodu Volkswagen priamo v Bratislave. Súvisí to so skutočnosťou, že Bratislava „žije“ najmä zo služobného cestovného ruchu. Nemci patria k najpočetnejším návštevníkom aj v mnohých ďalších európskych mestách, ako príklad možno uviesť Lodž (Cudny a Rouba 2012), Kaliningrad (Kropinova 2012) ai. Počet nemeckých návštevníkov v Bratislave sa dlhodobo pohybuje medzi 50 až 60 tisíc. Za posledné desaťročné obdobie ich najviac prišlo v roku 2006, keď sa ich v hlavnom meste ubytovalo necelých 63 tisíc. V roku 2012 ich bolo vyše 55 tisíc. Toto potvrdzuje stagnáciu počtu návštevníkov z Nemecka na území Bratislavy (obr. 7.9). Ich podiel z celkového počtu zahraničných návštevníkov postupne klesá. Kým v roku 2002 tvorili až 18% všetkých zahraničných návštevníkov Bratislavy, postupne ich podiel klesal do roku 2012 na hodnotu necelých 10%.

Obr. 7.9: Vývoj počtu ubytovaných Čechov a Nemcov v Bratislave

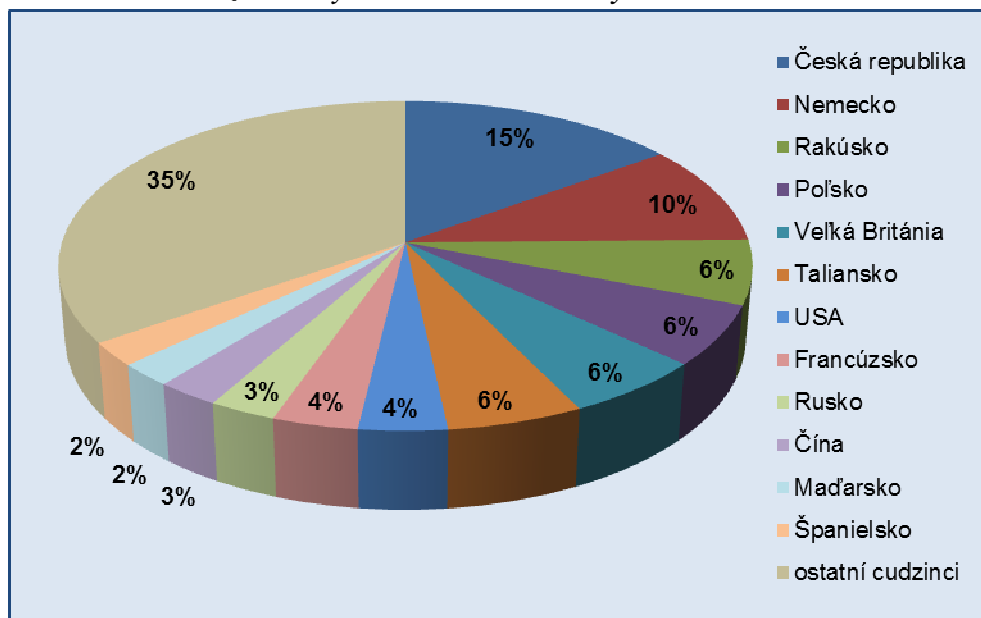
Zdroj: KS ŠÚ SR v Bratislave 2003-2013a

Z najpočetnejších skupín zahraničných návštevníkov v Bratislave, práve počet návštevníkov z Nemecka v rokoch 2002-2012 vzrástol najmenej – len o 6%, kým počet všetkých zahraničných za to isté obdobie vzrástol až o 94%. Najrýchlejšie rastúca v tomto období bola návštevnosť najmä z Číny. Počet návštevníkov z tejto krajiny v roku 2012 (keď ich do Bratislavy prišlo cca 14,5 tisíc) sa zvýšil takmer na 35-násobnú hodnotu z roku 2002, keď ich do Bratislavy prišlo len 420. Znamenalo to tempo prírastku v hodnote 3375%. Síce nie až takýto rýchly nárast, ale pomerne významne sa zvýšila

v tomto istom období aj návštevnosť zo Španielska (tempo prírastku 274%), z Ruska (o 170%), z Rakúska (o 159%) a z Veľkej Británie (o 109%).

Okrem Českej republiky a Nemecka najviac návštevníkov do Bratislavy v roku 2012 prišlo z Rakúska, Poľska, Veľkej Británie a Talianska (obr. 7.10). Zo všetkých spomínaných krajín ich bolo približne po 5-6%, čo sa pohybovalo v absolútnych počtoch medzi 31-35 tisíc. Po 20 tisíc ich prišlo zo Spojených štátov a z Francúzska. Návštevníci zo spomínaných ôsmich krajín tvorili viac ako 56 % všetkých zahraničných návštevníkov Bratislavy. Z ostatných krajín už podiely návštevníkov nedosahovali úroveň 4%.

Obr. 7.10: Štruktúra zahraničných návštevníkov Bratislavy v roku 2012

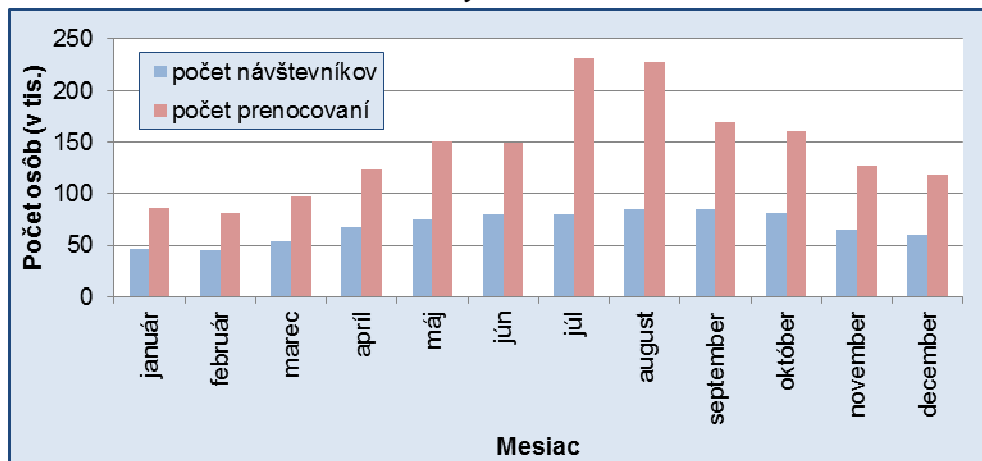
Zdroj: Štatistický úrad SR 2013c

Najvýznamnejšia sezóna cestovného ruchu v Bratislave prebieha od mája do októbra s vrcholom v letných mesiacoch (obr 7.11). Najviac návštevníkov v roku 2012 do Bratislavy prišlo v auguste a v septembri – cca po 85 tisíc. Maximum prenocovaní bol zaznamenaný v júli (vyše 230 tisíc) a v auguste. Dôvodom maxima v júli a v auguste je veľké množstvo prenocovaní domácich účastníkov cestovného ruchu v okrese Bratislava IV. Až 39% všetkých prenocovaní v júli pripadlo práve na túto časť Bratislavy. Táto skutočnosť sa dá vysvetliť dlhotrvajúcim letným ubytovaním študentov a mladých ľudí v priestoroch veľkokapacitných študentských internátov, ktoré sa na voľné ubytovanie používajú len v týchto dvoch mesiacoch.

Trvanie hlavnej sezóny od mája do októbra potvrdzuje aj sezónnosť návštevnosti za rok 2011. V tomto roku bolo najviac návštevníkov v Bratislave v auguste a máji. Podobne aj najviac prenocovaní okrem letných mesiacov bol zaznamenaný v máji. Spôsobilá to zvýšená návštevnosť Bratislavy v čase od 29. apríla do 15. mája 2011, keď sa

v Bratislave konali Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji 2011. Toto potvrdzuje veľký význam podobných udalostí pre turizmus hlavného mesta. V máji vzrástol najmä počet zahraničných návštevníkov, predovšetkým Čechov, Rusov a Fínov. U všetkých spomínaných skupín návštevníkov bola v roku 2011 najvyššie návštevnosť zaznamenaná práve v máji. Dôvody sú jednoduché. Fínsko a Rusko sa dostali až do finále a preto ich prišlo podporiť viac fanúšikov. V Česku je hokej populárny šport a do Bratislavy to mali fanúšikovia blízko a bez jazykovej bariéry.

Obr. 7.11: Sezónnosť návštevnosti Bratislavy v roku 2012

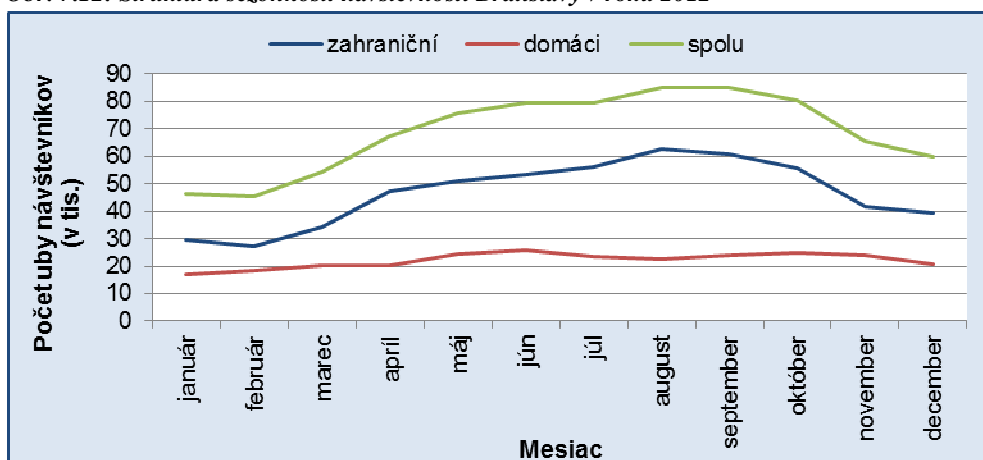
Zdroj: ŠÚ SR 2013d

Vzhľadom na skutočnosť, že vysoké počty prenocovaní v letných mesiacoch skresľujú vysoké podiely letného ubytovania slovenských študentov na vysokoškolských internátoch, štruktúru sezónnosti je vhodnejšie hodnotiť podľa počtu návštevníkov. V príchodoch slovenských účastníkov cestovného ruchu do Bratislavy nie je badateľná výraznejšia sezónnosť (obr.7.12). Sezónnosť v Bratislave vytvárajú najmä zahraniční účastníci cestovného ruchu. Variačné rozpätie medzi najvyššou (august 62,5 tisíc) a najnižšou (február 27 tisíc) mesačnou návštevnosťou cudzincov bolo v roku 2012 na úrovni 35,5 tisíc. Kým variačné rozpätie domácej mesačnej návštevnosti v tom istom roku nedosahovalo ani hodnotu 9 tisíc.

Sezónnosť návštevníkov z rôznych krajín má rôzny charakter. V Bratislave je možné identifikovať 4 rôzne typy sezónnosti u zahraničných účastníkov cestovného ruchu. Prvým typom sú skupiny cudzincov, ktorých sezónnosť kopíruje celkovú sezónnosť zahraničných návštevníkov. Ide o jednu dlhú sezónu od jari do jesene, keď je u nich zaznamenaný zvýšený počet návštevníkov aj ich prenocovaní. Týka sa to predovšetkým návštevníkov z Nemecka a z Poľska a. Druhým typom sú dve krátke sezóny jarňá a jesenná, medzi ktorými v lete je badateľný pokles návštevnosti aj prenocovaní. Najtypickejšími predstaviteľmi tohto typu sezónnosti sú najpočetnejší zahraniční návštevníci hlavného mesta – Česi. Okrem toho je badateľný pokles návštevnosti v letných mesiacoch aj pri návštevníkoch z Ruska, Veľkej Británie a z USA. Tretím typom sezónnosti je

jedna krátka jesenná sezóna. Pri týchto návštevníkoch badať nárast návštevnosti už v auguste, najpočetnejšie mesiace sú najmä september a október. Tento typ je badateľný u návštevníkov z Maďarska, Rakúska a Číny. Štvrtým typom sezónnosti je jedna veľmi krátka letná sezóna, keď dochádza k výraznému nárastu návštevnosti najmä v auguste. Typickými početnými augustovými návštevníkmi hlavného mesta sú dlhodobo Taliani. Až 44% zo všetkých Talianov navštívilo Bratislavu v roku 2012 práve v auguste. Vysoké podiely augustovej návštevnosti majú aj Francúzi (22% z celoročnej návštevnosti), ale aj Španieli (19%).

Obr. 7.12: Štruktúra sezónnosti návštevnosti Bratislavy v roku 2012

Zdroj: ŠÚ SR 2013d

7.5 Záver

Post-transformačné obdobie, od vstupu Slovenska do Európskej únie, je spojené s veľkými premenami infraštruktúry turizmu hlavného mesta a veľkou dynamikou nárastu návštevnosti. Toto všetko posilňuje pozíciu Bratislavy ako moderného centra mestského turizmu na Slovensku.

Modernizácia sieti ubytovacích zariadení najmä hotelov je spätá najmä so zvyšujúcou sa komfortnosťou a nárastom stupne internacionalizácie hotelov Bratislavy. Narastá počet hotelov vyšších tried s komplexnejšou ponukou služieb. Neustále rastie záujem zahraničných hotelových spoločností o Bratislavu. Aj keď v porovnaní s hlavnými mestami ostatných krajín V4 je ich zastúpenie stále oveľa chudobnejšie. Podobné procesy sú badateľné aj v sieti stravovacích zariadení. V priestorovej štruktúre či už ubytovacích ako aj stravovacích zariadení je badateľná výrazná dominancia centra mesta.

Pribudli rôzne ďalšie zariadenia, ktoré viac alebo menej vplyvajú na rozvoj rôznych foriem turizmu. V prvom rade ide o kongresové priestory. Tie najväčšie na území Bratislavy sa viažu na hotely. Stále však absentujú priestory, vhodné na usporiadanie kongresov pre viac ako 500 účastníkov (až na spomínaný hotel Saffron). Od začiatku milénia sa

otvorilo na území Bratislavy viacero nákupných centier, ktoré zvyšujú význam hlavného mesta ako centra nákupného turizmu. Pre hlavné mesto majú stále väčší význam rôzne formy zážitkového turizmu. Pribúdajúce moderné športové zariadenia sa stávajú dobrým predpokladom pre rozvoj športového turizmu. V posledných rokoch sa opäť zvyšuje význam kultúrneho turizmu, čo súvisí predovšetkým s pribúdajúcim množstvom organizovaných podujatí v tejto oblasti.

Premena a modernizácia infraštruktúry turizmu Bratislavy úzko súvisí s nárastom objemu turizmu hlavného mesta. Kým počet domácich návštevníkov stagnuje, narastá predovšetkým počet cudzincov, ktorí navštívia hlavné mesto Slovenska. Najviac návštevníkov dlhodobo prichádza z Česka a Nemecka. Najrýchlejšie rastúcou skupinou účastníkov cestovného ruchu zo zahraničia v prvej dekáde nového milénia boli Číňania. Za pozitívny vývoj v sezónnosti možno považovať rozšírenie dvoch krátkych sezón (jarnej a jesennej) z deväťdesiatych rokov na jednu dlhú sezónu trvajúcu od jari do jesene. Súvisí to predovšetkým s pribúdajúcim počtom najmä zahraničných návštevníkov ako sú Taliani, ale aj Španieli a Francúzi v letných mesiacoch, predovšetkým v auguste. Vo vývoji turizmu Bratislavy sa dajú očakávať aj ďalšie pozitívne zmeny, keď sa naplno prejaví činnosť Bratislavskej organizácie cestovného ruchu (angl. Bratislava Tourist Board). Táto miestna organizácia destinačného manažmentu bola založená v zmysle nového zákona o podpore cestovného ruchu (Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu) koncom roku 2011 a združuje samosprávu a 38 podnikateľských subjektov. Práve táto organizácia by mala uľahčiť spoluprácu mesta a podnikateľských subjektov v oblasti cestovného ruchu v prospech ďalšieho rozvoja turizmu hlavného mesta Slovenska.

Zoznam použitej literatúry

- ASHWORTH, G. 1989. Urban tourism: an imbalance in attention. In: Cooper C.P. (ed.) *Progress in tourism, recreation and hospitality management*. London: Belhaven Press, London, pp. 33-54.
- ASHWORTH, G. 2003. Urban Tourism: still an imbalance in attention. *Aspects of Tourism*, 8, 143-163.
- ASHWORTH, G. 2009. Questioning the Urban in Urban Tourism. In Maccioco, G., Serreli, S. *Enhancing the city – New perspectives for tourism and leisure*. Dordrecht: Springer, pp. 207-220.
- ASHWORTH, G., PAGE, S. J. 2010. Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32, 1–15.
- BÁRTFAI, E. G. 2011. Budapest, Bratislava and Vienna conference facilities comparative analysis. *Tourism and Hospitality Management*, 17, 1, 131-139.
- BUČEKOVÁ, I. 1999. Tendencie vývoja a priestorová diferencovanosť ubytovacích zariadení v Bratislave. *Geografický časopis*, 51, 2, 205-218.

- BUČEKOVÁ, I. 2001. Model lokalizácie hotelov na území veľkých miest - na príklade Bratislavy. *Ekonomická revue cestovného ruchu*, 34, 1, 17-27.
- BUČEKOVÁ, I. 2007. Vývoj priestorovej štruktúry siete hotelov na území Bratislavy. *Geografický časopis*, 59, 1, 65-81.
- BUČEKOVÁ, I. 2009. A szállodák telephelyválasztása a város területén: Pozsony (Bratislava) esete. In: Michalkó G., Rátz T. (eds.) *A tér vonzásában: a turisztikai termékfejlesztés térspecifikus vonásai*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, pp. 144-157.
- CETNARSKA, H., KOWALCZYK, A. 1995. Infrastruktura turystyczna i paraturystyczna. In: *Warszawa jako centrum turystyczne*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, pp. 23-46.
- CUDNY, W., ROUBA, R. 2012. Lodz – Poland (kapitola 3). In: Cudny, W., Michalski, T., Rouba R., (eds.). *Tourism and the Transformation of Large Cities in the Post-communist Countries of Central and Eastern Europe*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, pp. 34-68.
- CUDNY, W. 2013. Festival Tourism – The Concept, Key Functions and Dysfunctions in the Context of Tourism Geography Studies. *Geografický časopis*, 65, 2, 105-118.
- CUDNY, W., STANIK, E. 2013. „Man in Danger” Media Festival in Lodz – the structure and motivations of the festival visitors. *Annales UMCS Sectio B (Geographia, Geologia, Mineralogia et Petrographia)*, pp. 69-90.
- DÖKMECI, V., BALTA, N. 1999. The evolution and distribution of hotels in Istanbul. *European Planning Studies*, 7, 1, 99-109.
- EDWARDS, D., GRIFFIN, T., HAYLLAR, B. 2008. Urban Tourism Research - Developing an Agenda. *Annals of Tourism Research*, 35, 4, 1032-1052.
- EGAN, D. J., NIELD, K. 2000. Towards a Theory of Intraurban Hotel Location. *Urban Studies*, 37, 3, 611-621.
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚRAD. 1991. *Statistická ročenka ČSFR 1991 SEVT* Praha.
- FIALOVÁ, D. 2012. *Cena za cestovní ruch: přínosy verus ztráty*. Praha: Nakladatelství P3K.
- GOLD, J. R., GOLD, M. M. 2005. *Cities of Culture: Staging International Festivals and the Urban Agenda, 1851-2000*. Aldershot: Ashgate.
- ICCA, 2013. *Country & city rankings 2012*. 40p. Dostupné na <http://www.iccaworld.com/>, 23. Septembra 2013.
- KACZOREK, A., KOWALCZYK, A. 2003. Model lokalizacji usług gastronomicznych na obszarach miejskich. *Prace i studia geograficzne*, 32, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 191-204.
- KOREC, P., BUČEKOVÁ, I. 2012. Bratislava – Slovakia (kapitola 4). In: Cudny, W., Michalski, T., Rouba R., (eds.). *Tourism and the Transformation of Large Cities in the Post-communist Countries of Central and Eastern Europe*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, pp. 69-102.

- KOT, A., KOWALCZYK, A. 1997. The Model of Hotel Location in Prague (Czech Republic). *Acta Universitatis Carolinae, Geographica*, XXXII, Supplementum, 349-356.
- KOWALCZYK, A. 2001. Definition and research areas in the geographical study of hotel services. *Turyzm*, 11, 2, 5-22.
- KOWALCZYK, A. 2004. Czynniki lokalizacji hoteli w Pradze. In: Matzak A. (ed.) *Lokalizacja hoteli w krajowych metropoliach Europy środkowo-wschodniej*. Łódź: Łódzkie towarzystwo naukowe, pp. 61-82.
- KOWALCZYK, A. 2005. Nowe Formy Turystyki Miejskiej. *Prace i Studia Geograficzne*, 35, 155-197.
- KOWALCZYK, A., SZKUP, R. 2004. Czynniki lokalizacji hoteli w Warszawie. In Matzak A. (ed.) *Lokalizacja hoteli w krajowych metropoliach Europy środkowo-wschodniej*. Łódź: Łódzkie towarzystwo naukowe, pp. 45-60.
- KRAJSKÁ SPRÁVA ŠTATISTICKÉHO ÚRADU SR V BRATISLAVE. 1997-2013. *Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislavy 1997-2013*.
- KRÁLOVICSOVÁ, I., OTRUBOVÁ, E. 1997. Transformation of accommodation and foodservice facilities in Bratislava after 1989. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica*, XXXII, Supplementum, 377-384.
- KROGMANN, A. 1999. Congressional and fair tourism in Nitra. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae - Geographica, Supplementum*, No. 2/II, 317-323.
- KROPINOVA, E. 2012. Kaliningrad – Russia (kapitola 5). In: Cudny, W., Michalski, T., Rouba R., (eds.). *Tourism and the Transformation of Large Cities in the Post-communist Countries of Central and Eastern Europe*, Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, pp. 103-114.
- MATLOVIČOVÁ, K., NÉMETHYOVÁ, B., MATLOVIČ, R. 2009. City Branding of Bratislava: History and the Present. In. *International Journal of Euro-Mediterranean Studies*, 2, 2, Portorož: EMUNI Press, pp. 215-234.
- MCMANUS, R. 2001. Dublin's changing tourism geography. *Irish Geography*, 34, 2, 103-123.
- MESTSKÁ SPRÁVA SLOVENSKEHO ŠTATISTICKÉHO ÚRADU V HLAVNOM MESTE BRATISLAVE. 1981-1996. *Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislava 1981-1996*.
- MICHALKÓ, G. 1999. *A városi turizmus elmélete és gyakorlata*. Budapest: MTA Földrajzi Kutató Intézet.
- MICHALKÓ, G. 2004. *A bevásárlóturizmus*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.
- MICHALKÓ, G., RÁTZ, T. 2006. Typically Female Features in Hungarian Shopping Tourism. *Migrációske i etničke teme*, 22, 1-2, 79-93.
- MITRÍKOVÁ, J., TOMČÍKOVÁ, J., LUKÁČOVÁ, A. 2012. Trávenie voľného času obyvateľmi Košíc v nákupných centrách ako nový druh víkendového cestovného ruchu. In: *Význam ľudského potenciálu v regionálnom rozvoji*. Zborník z medzinárodnej ve-

deckej konferencie, 3. ročník, Východoeurópska agentúra pre rozvoj n.o. Podhájska SR, pp. 69-90.

OTRUBOVÁ, E. 1977. Priestorové zákonitosti cestovného ruchu s osobitným zameraním na Bratislavu. Kandidátska dizertačná práca. Prírodovedecká fakulta UK Bratislava.

PEARCE, D. G. 1995. *Tourism today: a geographical analysis*. Harlow: Longman Scientific & Technical.

PEARCE, D. G. 2001. An Integrative Framework for Urban Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, 28, 4, 926–946.

PODHORNÁ, O. 2009. Výstavníctvo na Slovensku a jeho geografické aspekty. Magisterská diplomová práca, Katedra humánnej geografie a demogeografie PriF UK Bratislava.

RAYMAN-BACCHUS, L., MOLINA, A. 2001. Internet-based tourism services: business issues and trends. *Futures*, 33, 589-605.

RITTER, W. 1985. Hotel location in big cities. In: Vetter, F. (ed.) *Großstadttourismus - Tourisme des Grandes Villes - Big City Tourism*. Berlin: Reiner Verlag, pp. 355-364.

SHOVAL, N. 2006. The Geography of Hotels in Cities: An Empirical Validation of a Forgotten Model. *Tourism Geographies*, 8, 1, 56-75.

SPODNÁ, V. 2010. Nákupné centrá na Slovensku – ich vývoj, rozmiestnenie a spádové územie. Magisterská diplomová práca, Katedra humánnej geografie a demogeografie PriF UK Bratislava.

ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 1996, 2001-2013a. Štatistická ročenka Slovenskej republiky 1996, 2001-2013. Veda

ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2013b. Kapacita a výkony ubytovacích zariadení SR podľa okresov v roku 2012 – elektronická verzia.

ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2013c. Štruktúra ubytovaných návštevníkov Bratislavy podľa krajiny pôvodu v roku 2012 – elektronická verzia.

ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2013d. Štruktúra ubytovaných návštevníkov Bratislavy podľa krajiny pôvodu za mesiace január – december v roku 2012 – elektronická verzia..

THE EUROPEAN COMMISSION, 2003. *Structure, performance and competitiveness of European tourism and its enterprises*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

TIMOTHY, D. J. 2005. *Shopping Tourism, Retailing and Leisure*. Bristol: Channel View Publications.

TREND 2013. Trend Top reštaurácie 2013. Dostupné na <http://restauracie.etrend.sk/hodnotenie-restauracii.html>, 28. Októbra 2013.

URTASUN, A., GUTIÉRREZ, I. 2006. Hotel location in tourism cities Madrid 1936-1998. *Annals of Tourism Research*, 33, 2, 382–402.

Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu.

